
MARIJA GAČIĆ □ nezavisna kustosica, Zagreb

Uvod. Često se susrećemo s tekstovima odnosno s iskustvima kustosa različitih profila vezanima za rad sa zbirakama, određene stručne postupke itd., no pisanje o vlastitom iskustvu unutar muzejske ustanove nije česta pojava. Osim toga, autoetnografska metoda jedan je od mogućih etnografskih kvalitativnih pristupa proučavanju kulturnih pojava koji se temelji na promišljanju vlastite pozicije istraživača u odnosu prema temi istraživanja. U ovom primjeru riječ je o *kulturnoj analizi i interpretaciji, kroz istraživanje vlastitog, kroz osobnu naraciju i življeno iskustvo. Istraživač/autor je time istodobno subjekt i objekt spoznaje. Autoetnografija je istodobno pristup, proces i proizvod; to je oblik teksta te svjesno pozicioniranje osobnog iskustva u žarište istraživačkog interesa i analitičko-interpretativnog okvira* (Škrbić Alempijević et al., 2016: 90). Sukladno tome, u ovom će radu na primjeru postupaka provedenih u radu s etnografskom zbirkom Muzeja Đakovštine biti iznesena analiza i interpretacija vlastitih autorskih iskustava.

Jedan od ciljeva ovoga rada jest primjenom kvalitativnih etnografskih metoda i suvremenih teorijskih pristupa poput teorije afekta, na primjeru insajderskog osvrta na iskustvo rada u muzeju, doći do zaključaka o mogućnostima primjene tih metoda u širem muzeološkom kontekstu.

Kustosi i inventarne knjige

U Muzeju Đakovštine počela sam raditi 1. rujna 2016. Nakon višegodišnjega radnog iskustva u većim i manjim kolektivima došla sam u novo okruženje s određenim iskustvima, pretpostavkama i očekivanjima. Već pri prvom susretu s obvezama radnog mjesta kustosa etnografske zbirke postala sam svjesna da je to radno mjesto novo za mene, ali da ono samo po sebi nije novo, da nosi značajke svih kustosa koji su na njemu radili prije mene.

Budući da mi je prvi posao u Muzeju Đakovštine trebao biti revizija zbirke, morala sam si stvoriti bazu podataka putem koje bih lakše mogla pretraživati i otkrivati inventarne oznake predmeta koji ih nemaju, a postoji sumnja da su ih imali. Zato sam sadržaj svih četiriju inventarnih knjiga najprije prepisala u M++ program. To je značilo višemjesečni trud oko iščitavanja rukopisa, a istodobno i

detaljno upoznavanje nekadašnjeg sadržaja etnografske zbirke te mogućnost usporedbe sa zatečenim stanjem. I upravo tu počinje uspostava zanimljivoga odnosa o kojem želim nešto više reći.

Listanjem inventarnih knjiga jasno se mogu uočiti različite faze i pristupi obradi predmeta.

Prva knjiga bilježi predmete od 1952. do 1964. godine. Na unutarnjoj strani korica ispisan je urudžbeni broj te naslov: „Narodni zbor općine Đakovo – uprava za financije” (usp. inventarnu knjigu I.). Uz kratki tekst opisa namjene knjige nalazi se otisak pečata Narodne Republike Hrvatske, Kotara Osijek, Narodnog odbora općine Đakovo na papiru te isti pečat, većeg formata, otisnut u vosku preko crveno-bijelo-plave vrpce kojom je knjiga uvezana. Sve to potvrđuje ozbiljan pristup, pun odgovornosti i važnosti započetog posla. Svaki list knjige uz gornji rub ima ispisane rubrike: „Redni broj; Datum upisa; Predmet; Veličina; Odakle; Kada i od koga je nabavljen, Br. Knjige ulaska; Nabavna cijena; Smještaj” (ibid). Redni broj ujedno je i inventarni broj, a isti način opisa predmeta te isti rukopis protežu se od rednoga broja 1. do broja 720. Vremenski, to su predmeti uvedeni u zbirku od 1952. do 1962. godine. S obzirom na ukupan broj predmeta koji se danas nalaze u zbirci, to je više od polovice njih, a komentar Antuna Bauera o visokoj razini sredenosti zbirke Muzeja Đakovštine očito se odnosi na to razdoblje.¹ Tijekom prepisivanja sadržaja prve inventarne knjige u M++ aplikaciju svakodnevni mi je susret s već poznatim rukopisom stvarao osjećaj domaće atmosfere. Znala sam „tko” me na poslu čeka: debeli otisak nalivperom na požutjelim listovima, s detaljno ubilježnim informacijama o predmetima.²

Nakon što je prošao prvi proces prilagodbe i u potpunosti sam mogla suvereno čitati i razumjeti rukopis, uočila sam promjenu. Od predmeta pod rednim brojem 721. pojavio se nov način bilježenja: na svakom su dvolistu navedene rubrike „Inventarni broj; Kateg. spomen. vrijed.; Proizvođač; Vrijeme postanka; Materijal, tehnika; Veličina; Broj komada; Stanje, zaštitni zahvati; Provenijencija; Mjesto izradbe, Mjesto upotrebe, Mjesto nalaza; Način nalaska, datum i broj spisa; Ime i adresa prodavaoca ili darovatelja; Cijena” (usp. inventarnu knjigu I.).

Dotadašnji način bilježenja i opisa predmeta prekriven je

¹ Nesumnjivo je najsolidnije proučavana radnja kolegice prof. Paule Gabrić, kustosa Etnografskog muzeja u Zagrebu, koja donosi rješenje problema o inventiranju etnografske zbirke, bila povod da su muzeji u Đakovu i Osijeku uveli ovaj sistem inventiranja za etnografsku građu u svojim zbirakama. To su vjerojatno najsolidnije uredjeni muzejski inventari u našim muzejima (Bauer, 1955: 20; prema Zorić, 2015: 55).

² U vremenu nastanka Prve inventarne knjige u Muzeju je radila i brigu o etnografskoj zbirci vodila tadašnja ravnateljica Hedviga Dekker (1951. – 1963.) (usp. Uzelac, 2011.).

crvenom olovkom te je ispod njega napisan novi. Osim promjene u načinu bilježenja podataka o predmetima, došlo je i do promjene rukopisa, očito i do promjene kustosa ili osobe zadužene za unos etnografske građe. Nakon opuštenosti i uspostave gotovo prijateljskog odnosa s osobom koja se krila iza prvoga rukopisa, našla sam se pred iznimnim naletima nerivoze jer je novi rukopis bio sitan i poprilično nečitljiv.

Usto, taj je pristup donosio još više informacija o predmetima, što je bilo dragocjeno, ali u ovom dijelu procesa najveći mi je užitek bio uspješno dovršiti čitanje opisa predmeta.³

Inventarna knjiga II. kao da je značila nov početak. Na unutarnjoj strani korica, kao i kod prve knjige, nema nikakvih posebnih oznaka, pečata ili drugih službenih akata. Samo je na naslovnici nalijepljen papir na kojemu rukom piše: „Muzej Đakovštine Đakovo. Inventar etnografskog odjeljenja od broja 744 do 880” (inventarna knjiga II.).

Uz jednaku klasifikaciju kao u prvoj, i u drugoj su inventarnoj knjizi rubrike otisnute tiskarskim strojem te su dodane odrednice: „Foto Dia; Inv. Omot; Smještaj; Napomena” (ibid).

Iako sam se u toj knjizi, sudeći prema rukopisu, „nastavila družiti” s istim kustosom koji je priveo kraju i prvu knjigu, slova rukopisa ipak su bila malo krupnija, a opisi predmeta većinom su izostali. No sudeći prema velikom slobodnom prostoru među pojedinim upisima, može se pretpostaviti da je bilo planirano dopisati opise predmeta. Kasnije se kroz knjigu detaljni opisi sporadično i pojavljuju. Pod opisom predmeta ipak su najčešće navedeni samo nazivi predmeta, a često nedostaju i informacije o mjestu izrade, uporabi predmeta i nalazu. Nazivi predmeta uglavnom su dijalektni, a za samo manji broj njih u zagradi je upisan standardnojezični naziv predmeta, npr. „(Plahta) *Ponjava, ubjerana* i čipka *heklana, leptiri*” (ibid). Taj pristup upućuje na kustosa koji poznaje lokalnu terminologiju, ali može značiti i izostanak razmišljanja o budućnosti i o mogućnosti da će Zbirku jednoga dana preuzeti kustos koji neće znati dijalektne nazive predmeta. No o tome nije moguće donositi konkretne zaključke. Inventarna knjiga II. završava rednim brojem 880. i vjerojatno 1969. godinom jer na posljednjim listovima nema informacija o datumu i broju spisa o nabavi. Sa završetkom te knjige prestaje i druženje s tim kustosom jer inventarna knjiga III. počinje novim rukopisom i nosi karakteristike novog kustosa.

Naime, u treću inventarnu knjigu upisivane su iste informacije kao i u drugu. Jednako je formata, s istim otisnutim rubrikama. Na njezinim koricama nema nikakve posebne oznake, samo je na prvom listu raspisanim, čitljivim rukopisom napisano: „Etnologija. Inventarna knjiga br. III” (inventarna knjiga III.). Redni se brojevi nižu od broja 881. do 1173.

Iako sam toj knjizi pristupila s popriličnim olakšanjem zbog rukopisa koji je u potpunosti čitljiv, ipak se ubrzo

pojavila nelagoda zbog činjenice da je većina opisa sadržavala samo lokalni naziv predmeta. Kao i u prethodnoj knjizi, izostankom detaljnijeg opisa predmeta svaki je budući kustos zapravo lišen mogućnosti njegove jednoznačne identifikacije. Predmeti iz treće inventarne knjige u Zbirku su ulazili potkraj 1970. te se jednostavno može zaključiti da nije riječ o nepostojanju pravila muzejske struke glede inventarizacije predmeta, posebice ako uzmemo u obzir činjenicu da su u prvoj inventarnoj knjizi, koja datira iz sredine stoljeća, predmeti detaljno opisani. Naime, današnji zakoni i pravilnici koji jasno definiraju postupak inventarizacije kao *postupak evidentiranja i primarne obrade muzejskog predmeta na temelju njegovih fizičkih karakteristika čitljivih iz samog predmeta te podataka prikupljenih posrednim putem, koji jednoznačno određuju predmet u muzejskom fundusu* (Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi, NN 108/2002, čl. 9. st. 1.) kreirani su na temelju dugogodišnje prakse muzejske djelatnosti. Iako današnji standardi nisu primjenjivani 1970., ipak je nepobitno da su i tada postojali određeni standardi koji se ni u ovoj ni u prethodnoj inventarnoj knjizi nisu provodili. Poslije, kroz treću inventarnu knjigu i od 1972. stanje s opisima predmeta znatno se popravilo te upisi do broja 1052. ipak sadržavaju detaljniji opis predmeta⁴. No od broja 1053. do 1092. predmete ponovo upisuje kustos koji je vodio inventarnu knjigu II., a opisi predmeta opet postaju šturi i bez identifikacijskih detalja. Od broja 1093. do 1141. opet se pojavljuje čitljivi rukopis s početka knjige, a od broja 1142. do kraja knjige (uključujući i broj 1173.) upoznajemo novog kustosa.⁵ Prijelaz između posljednjega i prethodnog kustosa obuhvatio je pauzu od četiri godine, tj. zadnji upis prethodnog kustosa datira iz 1976., a prvi upis posljednjeg kustosa zabilježen je 1980. Obilježje rada posljednjeg kustosa jesu brojne skice predmeta koje su uključene u polje opisa predmeta. S obzirom na to da ni u jednoj knjizi ne postoje informacije o fotografskoj dokumentaciji koja prati predmete, skice su vrlo dragocjena informacija jer služe kao vizualna identifikacija predmeta. Nažalost, tih je skica vrlo malo u usporedbi s ukupnim brojem predmeta, ali samim time su još vrijednije.

Tako dolazimo i do posljednje, četvrte inventarne knjige, koju nastavlja ispisivati kustos koji je dovršio prethodnu knjigu. Ona na svojim koricama ima naljepnicu na kojoj je ispisano „ETNOGRAFIJA. KNJIGA br. IV. 1982. god.” (inventarna knjiga IV.). Iako ta knjiga nastavlja pozitivan trend detaljnih opisa i ostalih informacija o predmetima, ona obuhvaća samo predmete od broja 1174. do 1207. Osim toga, vidljiv je diskontinuitet u evidentiranju predmeta jer treća knjiga nema informacija o godini ulaska desetak posljednjih predmeta u Zbirku, a ni četvrta knjiga nema podataka o godini ulaska prvih desetak predmeta. No u četvrtoj se knjizi pojavljuju godine 1982. i 1983., zatim se upis vraća na 1971., pa opet na 1982. Može se pretpostaviti da su ti upisi zabilježeni 1983. ili kasnije. Posljednja skupina predmeta (od broja 1196. do

3 Hedvigu Dekker je na mjestu ravnateljice i osobe koja je prikupljala etnografsku građu zamijenio Franjo Čordašić (1963. – 1976.) pa se pretpostavlja da je obavio dio upisa u inventarnu knjigu (usp. Uzelac, 2011.).

4 „Od 1971. do 1979. u Muzeju je zaposlen prvi etnolog Ivica Šestan” (Uzelac, 2011: 19).

5 Može se zaključiti da je riječ o prijelaznom razdoblju nakon odlaska etnologa Šestana 1979. „Od 1979. godine Etnološki odjel Muzeja vodi etnologinja Branka Uzelac” (Uzelac, 2011:19). Branka Uzelac Etnografsku je zbirku vodila do 2016.

1204.) ima upisan datum 18. 8. 2008. odnosno 13. 8. 2008. (za predmete od broja 1205. do broja 1207.). Predmet pod brojem 1207. posljednji je upisan u inventarnu knjigu IV. iste, 2008. godine.

Kustos nakon kustosa

Otkrivanjem sadržaja inventarnih knjiga uočila sam nekoliko obilježja. Tri u potpunosti ispisane inventarne knjige i jedna djelomično popunjena ispisivane su rukom, nalivperom ili, poslije, kemijskom olovkom. Sama činjenica da su ispisane različitim rukopisima kao da me približila mojim prethodnicima koji su prikupljali, sistematizirali i opisivali predmete o kojima sam preuzela brigu. Iako tada još nisam znala koji su kustosi u kojem razdoblju radili u Muzeju, Đakovštine, osim kolegice koja je prije mog dolaska otišla u mirovinu, često sam razmišljala je li određeni rukopis pripadao muškarcu ili ženi, je li ta osoba bila dešnjak ili lijevak i sl. Dakle, putem materijalnosti inventarne knjige i njezina sadržaja stvorio se odnos u kojemu su ti, naizgled suhoparni dokumenti za mene postali osjetljivim objektima (usp. Frykman i Povrzanović Frykman, 2016.). Iako na samom početku nisam ništa znala o autorima redaka koje sam čitala, sama činjenica da sam dodirivala stranice koje je netko prije mene listao uvodila me u posebnu atmosferu kad god bih se prihvatila sređivanja Zbirke. Dojam je pojačavao i sam format inventarnih knjiga koji kao da mi je, dok sam ih listala, davao svojevrsan osjećaj moći, pregleda nad situacijom ili vlasti nad predmetima. Taj osjećaj pri rukovanju inventarnim knjigama svakako otkriva njihov afektivni potencijal kao predmeta (Frykman i Povrzanović Frykman, 2016: 9). Upravo mi je posezanje za teorijom afekta razjasnilo vlastita stajališta i postupke u tim trenucima. Naime, prema riječima Nigela Thrifta, afekt razumijeva kompleksnog stanja koje se odnose na sebe sama, pri čemu su emocije kulturne interpretacije afekata, kulturno konstruirana svakodnevna razumijevanja afekata (usp. Frykman i Povrzanović Frykman, 2016: 14). Dakle, u naizgled redovitom tehničkom angažmanu kustosa odjednom ispliva osobni odnos prema materijalnosti sredstava kojima se on služi u obavljanju poslovnih aktivnosti.

U tom smislu moju je osobitu pozornost plijenio vlastiti osjećaj nelagode i nervoze pri radu s prvom inventarnom knjigom u trenutku promjene rukopisa s čitljivoga na manje razumljiv, nečitljiv. Nakon niza osjećaja, gotovo frustracija, razmišljanje me navelo na refleksiju i važnost odnosa kustosa s predmetima koji su mu povjereni na brigu. Osjećala sam da je to važan odnos jer, bez obzira na profesionalnost i težnju objektivnosti, različiti uvjeti mogu uzrokovati različite odnose prema predmetima koje je kustos dužan jednako temeljito obrađivati.

Usto, važno je zaključiti kako jedan predmet, dio materijalne kulture, u ovom primjeru inventarna knjiga, sa sobom nosi cijeli raspon afektivnih potencijala koji su bili *umješteni* u moj uredski prostor ili čuvaonicu, gdje

sam najintenzivnije bila u doticaju s tom materijalnošću. Općenito, razmišljanje o afektivnoj dimenziji inventarnih knjiga temeljim na etnografskom pristupu koji se fokusira na Bourdieuove *umještene prakse* (usp. Frykman i Povrzanović Frykman, 2016: 22). No jasno je da su inventarne knjige na mene imale takav učinak zato što su mi u prvom razdoblju rada u Muzeju pri izvršavanju poslovnih obveza one značile rješenje i oslonac. Dok sam sigurnost, suradnju i jamstvo izvršenja zadatka nalazila u čitljivom rukopisu, odnos s njima bio je pozitivan. No kada sam iz njih iščitala zatvorenost, odbojnost i ograničenja skučenoga, nečitljivog rukopisa, isti je predmet dobio potpuno drukčiju vrijednost. To se može objasniti afektivnim učinkom što ga neki predmet ima ovisno o tome kakve mu se vrijednosti pridaju (usp. Škrbić Alempijević et. al., 2016: 70). *Sara Ahmed tumači da se 'društveni život predmeta' zasniva upravo na njihovoj afektivnoj vrijednosti, na potencijalu da potaknu čitav niz iskustava, sjećanja, akcija i sl. (ibid.).*

Konačno, autorefleksivnost u tom procesu uvelike mi je pomogla u nadvladavanju negativnih emocija koje su se razvijale zbog rada s inventarnim knjigama, bilo zbog rukopisa ili zbog izostanka važnih informacija. I upravo u tom trenutku dolazimo do primjene autoetnografske metode kojoj je cilj razumijevanje vlastitih postupaka i osjećaja, s konačnim učinkom drugačijeg promišljanja kulturnog iskustva (usp. Holman Jones, Adams i Ellis, 2013: 37). To drugačije promišljanje upućuje na to da je autoetnografija više od metode. Ona *naglašava subjektivnost, refleksiju, revokativnost, interpretativnost i kreativnost, čak i estetiku, kao prominentne karakteristike ili težnje autoetnografije* (Škrbić Alempijević et al., 2016: 91). Na to se može nadovezati razumijevanje već spomenutih poteškoća s objektivnim pristupom jer autoetnografijom dolazimo do činjeničnog nepostojanja neutralnosti istraživačeve pozicije u bilo kojem istraživanju i radu. Svakako je vrijedno istaknuti i ono što se dogodilo u mome slučaju, a što autoetnografiju razlikuje od drugih pristupa, a to je posljedični dolazak do osobne transformacije istraživača, tj. od otkrivanja i otpuštanja različitih misli i događaja potaknutih određenim aktivnostima (usp. ibid).

Za mene je to svakako bilo nadvladavanje negativnih emocija u radu s inventarnim knjigama. *Nije stoga slučajno da autoetnografiju kao pristup i metodu često koriste autori koji prolaze kroz prekretnicu* (ibid). Da je dolazak na novo radno mjesto prekretnica u životu svakoga čovjeka, pa tako i nove kustosice u Muzeju Đakovštine, potvrdio je i odabir autoetnografskog pristupa u pisanju ovoga rada na temelju vlastitoga iskustva.

Zaključak. Jednostavna borba kustosice početnice sa zadatkom obrade Etnografske zbirke Muzeja Đakovštine u Đakovu, iznesena u ovome tekstu, mnogo je više od pukog jadikovanja i traženja rješenja. To je kompleksna refleksija na procese kroz koje prolaze mnogi početnici, a taj pristup svakako može biti jedno od mogućih rješe-

nja za prevladavanje poteškoća na putu prema izgradnji vlastitoga načina rada i uklapanja pojedinca u zahtjevni muzejski sustav.

Naizgled svakodnevne situacije s kojima se susrećemo u radu na svojim muzejskim radnim mjestima mogu biti itekako plodonosan materijal za provedbu etnografskih istraživanja. Ovaj je rad prilog toj tvrdnji.

Utemeljen na osobnom iskustvu autorice/kustosice u Muzeju Đakovštine, cilj ovog rada bio je pokušaj da se ponude ne tako klasični kvalitativni etnografski pristupi i metode kao moguća rješenja u traganju za novim putovima u muzejskoj struci. Ne samo u kontekstu promišljanja vlastitih postupaka i emocija u svakidašnjim radnim situacijama, iako ni to ne bi bilo naodmet, nego čak i u primjeni tih pristupa u novim načinima prezentacije muzejske građe u uobičajenim medijima izražavanja poput izložaba, tekstova, radionica itd. Budući da gotovo svaki kustos radi s materijalnom kulturom, afektivnost predmeta velik je izvor potencijala za nove načine komunikacije s ljudima i samim posjetiteljima. Taj jednostavan primjer emocija, osjećaja i atmosfere pri radu s materijalnošću inventarnih knjiga dovoljno je bogat za mnogo opsežniji rad od ovoga. Zamislimo koliko bismo više uspjeha postigli primjenom afektivnog pristupa prezentaciji predmeta koje čuvamo u muzejskim čuvaonicama! Spoj afektivnosti i autoetnografije svakako je dodatno plodonosan jer ispisivanjem vlastitih iskustava i promišljanjem možemo svojim kolegama, ali ponajprije našim posjetiteljima, kvalitetno prenijeti rezultate svoga rada.

LITERATURA

1. Frykman, Jonas, Povrzanović Frykman, Maja. 2016. *Sensitive Objects*. Lund: Nordic Academic Press.
2. Holman Jones, Stacy; Adams, Tony E.; Ellis, Caroly (ur.). 2013. *Handbook of Autoethnography*. Walnut Creek: Left Coast Press.
3. Škrbić Alempijević, Nevena; Potkonjak, Sanja; Rubić, Tihana (ur.). 2016. *Misliti etnografski: kvalitativni pristupi i metode u etnologiji i kulturnoj antropologiji*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Hrvatsko etnološko društvo.
4. Uzelac, Branka. 2011. *Vodič kroz stalni postav Muzeja Đakovštine Đakovo – Etnološki odjel*. Đakovo: Muzej Đakovštine.
5. Zorić, Vesna, 2015. Stručna obrada građe i registracija zbirke Etnografskog muzeja u Zagrebu. *Etnološka istraživanja*, 20: 53-59.

IZVORI

1. Inventarna knjiga I., dostupna u Muzeju Đakovštine Đakovo.
2. Inventarna knjiga II., dostupna u Muzeju Đakovštine Đakovo.
3. Inventarna knjiga III., dostupna u Muzeju Đakovštine Đakovo.
4. Inventarna knjiga IV., dostupna u Muzeju Đakovštine Đakovo.
5. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe, 2006.
6. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije, NN 108/2002.

Primljeno: 15. listopada 2019.

CURATOR AFTER CURATOR

This article puts forward the experience of the author in the processing of the collection in the Đakovo Region Local History Museum during the first year of her work. At the centre of the article are the inventory books on which she based her first activities in the museum, which in the context of affect theory are observed as objects that with their affective potential have created the relationship between author/curator and museum objects. In the article the author endeavours to offer contemporary qualitative ethnographic methods as one of the possible ways of studying material culture.

One of the objectives of the paper is to arrive at conclusions about the possibilities of using these methods in a wider museological context, with the application of qualitative methods and contemporary theoretical approaches such as affect theory and on an example of an insider account of experience of working in a museum.